

доказыватся, что именно эти ценности являются интегрирующей основой преподавания общественных дисциплин в высшем учебном заведении.

Л. У. Алимова

**ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ КУЛЬТУРИ І
ОСВІТИ ЯК ІНТЕГРУЮЧА ОСНОВА ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬНИХ
ДИСЦИПЛІН У ВНЗ**
(на прикладі історії педагогіки).

Автор указує на залежність розвитку культури та рівня освіти полікультурної нації від загальнолюдських і національних цінностей. В дослідженні доводиться, що саме ці цінності є інтегруючою основою викладання суспільних дисциплін у вищому навчальному закладі.

L. U. Alimova

**VALUES OF CULTURE AND EDUCATION COMMON TO ALL MANKIND
AND NATIONAL AS INTEGRATING BASIS OF TEACHING OF PUBLIC
DISCIPLINES IN INSTITUTE OF HIGHER**
(on the example of history of pedagogics).

An author specifies on dependence of development of culture of polikulturnoy nation on values common to all mankind and national. In research of dokazivatesya, that exactly these values are the integrating basis of teaching of public disciplines in higher educational establishment.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2010

УДК 341: 355. 232

*Совва С. М.
м. Хмельницький, Україна*

**МІЖНАРОДНА ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У
КУРСАНТІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Останніми роками Україна прагне до інтеграції в європейські та світові інституції з подальшим членством у Європейському Союзі в поєднанні з розширенням взаємовигідної співпраці з іншими стратегічними партнерами. Сьогодні правові відносини координуються на міждержавному рівні, коли основні пріоритети й цілі проголошуються в міжнародних конвенціях та документах і є стратегічними правовими орієнтирами міжнародної спільноти.

У цих умовах зростають вимоги до персоналу ДПСУ. Сучасна Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення. Надані прикордонникам державою санкції на проведення діяльності з охорони та захисту кордону з використанням владних повноважень, накладає на них високу відповідальність за суворе і точне дотримання законності. Щоб успішно виконувати свій службовий і громадянський обов'язок, сучасний прикордонник повинен бути широко освіченою, висококультурною людиною, що володіє глибокими професійними знаннями й уміннями

в різних галузях, мати високий рівень міжнародної правової культури. Тільки за цих умов він може успішно виконувати поставлені перед ним державою завдання.

Серед основних завдань професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, які охоронятимуть кордони України з різними державами і, відповідно, повинні добре знати норми міжнародного співжиття, є формування їх міжнародної правової культури. З огляду на це *метою статті* є розгляд наукових підходів до сутності міжнародної правової культури майбутніх офіцерів-прикордонників та шляхів її формування у курсантів.

Щодо визначення поняття «правова культура», то на сьогодні склалося шість основних підходів. Зокрема В. Владимірова, Р. Могилевський, В. Орехов вважають, що правова культура містить весь комплекс упредметнених та ідеальних елементів, що стосуються сфери дії права. У цьому випадку правову культуру визначено як об'єктивований результат діяльності суспільства. В. Владимірова поняття правової культури визначає як складову частину загальної культури народу, відображення її розвитку, менталітету. Правова культура, на думку дослідниці, – це складне інтегроване і динамічне утворення, що кваліфікується як система правових цінностей на відповідному рівні розвитку суспільства, які у правовій формі відображають стан свободи особи та інші соціальні цінності [2, с. 6].

С. Дьомін, В. Шишкін, Л. Явич трактують правову культуру як комплекс цінностей, властивих певному історичному періоду (аксіологічний підхід). Зокрема, С. Дьоміна вважає, що правова культура є багатозначною характеристикою однієї з найважливіших сторін життя суспільства, невід'ємною складовою його загальної культури, яка містить правові цінності та норми в правовій сфері суспільного життя. У цьому випадку правова культура суспільства тісно пов'язана з політичною, що передбачає практичне освоєння політики й права [4, с.12–13].

О. Аграновська, Є. Зорченко, А. Липас та інші вважають, що правова культура – це сукупність прийомів, процедур, норм, що характеризують рівень правової діяльності, досягнутий суспільством. Акцент тут ставиться не на те, що робиться в правовій сфері, а на те, як це робиться (технологічний підхід). За такого підходу не враховується правопсихологічний клімат соціуму, суспільна правова думка, ціннісно-правова орієнтація громадян і т.д.

Представники креативного підходу Ю. Агєєв, В. Еглітіс, І. Зеленко в основу дефініції поняття «правова культура» взяли творчий аспект правотворчої діяльності. Зокрема, І. Зеленко визначає правову культуру як зумовлений соціально-економічним і політичним устроєм якісний стан правового життя суспільства, як процес і результат, що виражається в досягнутому рівні нормотворення та використання системи джерел (форм) права, ступені ефективності юридичної практики, стані розвинутості правосвідомості, і загалом – у вільному самовиявленні людини, коли зберігається єдність культури і свобода його суб'єкта [5, с. 10].

С. Алексєєв, Є. Лукашева, Р. Русинов та ін., представники суб'єктивного підходу, розглядають правову культуру як історично обумовлену сукупність навичок, знань, ідей і почуттів людей, а також їхнє закріплення в різних суспільних явищах.

Аналіз зазначених підходів дозволяє зробити висновок, що можна вести мову про визначення правової культури у вузькому та широкому розумінні: як сукупність поглядів,

оцінок, переконань, установок і зразків поведінки людини (вузьке значення) та як систему цінностей соціуму та його громадян, систему правових інститутів, прав і обов'язків, передумов і засобів реалізації правової діяльності людей (широке значення). Вузьке трактування поняття правової культури збігається із її характеристикою залежно від суб'єкта як правової культури особистості, широке – як правової культури суспільства.

З урахуванням широкого трактування правову культуру суспільства можна подати як сукупність норм, цінностей, юридичних інститутів, процесів і форм, що виконують функцію правової орієнтації людей у конкретному суспільстві. Це вся сфера матеріального й духовного відтворення права, юридична практика народу в конкретний історичний період. Правова культура суспільства забезпечує його стабільність, подальший прогрес та пов'язана з такими його атрибутами, як правова ідеологія, правотворчість, законодавство, законність, правопорядок, інститут прав людини, правозастосовна діяльність. Вона містить всі досягнення правового життя суспільства, характеризує її ціннісний зріз, рівень розвитку, досконалість у загальному контексті суспільного прогресу.

Проблема формування правової культури стала предметом наукового аналізу також порівняно недавно, з 90-х років ХХ ст. До цього часу цю проблему досліджували в аспекті правового виховання. Одними з перших за радянських часів (40-50-ті рр.), хто опрацьовував проблеми правового виховання, були П. Елькінд, Є. Лукашева, І. Покровський, В. Сокурєнко та ін. У 60-80-ті над цими питаннями працювали Т. Демченко, Ф. Третьяков, В. Тищенко та ін. Вони визначили мету й завдання правового виховання. Правда, всі роботи були заполітизованими, заідеологізованими та догматичними. У цей час з'являються й роботи, присвячені безпосередньо правовій культурі, але автори (В. Сальников, О. Аграновська, А. Семитко та ін.) розглядали її в тісному зв'язку із соціалістичною правосвідомістю.

Сьогодні у філософії проблеми правової виховання вивчають В. Каптарь, М. Попович, С. Сливка, В. Чефранов, М. Штангрет та ін. Дослідники вказують на великі резерви для правового виховання особистості, підвищення рівня її правової свідомості й правової культури. Зокрема С. Сливка ґрунтовно дослідив філософсько-правові проблеми професійної культури юриста. Для того, щоб допомогти майбутнім юристам віднайти своє місце у суспільно-природно-правовому просторі, дослідник запропонував методологічні орієнтири, які співвідносяться з природними процесами у Всесвіті, його законами. С. Сливка обґрунтовано довів важливість філософсько-культурологічного підходу до розгляду юридичної діяльності, показав, до яких негативних наслідків призводить недооцінка юристом ролі духовності, природного і позитивного права [12].

Питання формування правосвідомості та правового виховання досліджують такі українські вчені-юристи, як В. Головченко, Ю. Грошевой, В. Зенін, В. Котюк, А. Крижанівський, В. Оксамитний, С. Сливка, Н. Соколов, В. Темченко, Г. Хохряков та ін. Серед зарубіжних вчених цю проблему вивчають П. Баранов, Т. Гейнер, І. Горлінський, О. Дамаскін, А. Зубков, Г. Мерлін, А. Мещерякова, В. Сальников, М. Стурова, М. Чарльз та ін. Вчені вказують на роль особистісного фактора у забезпеченні правових відносин у державі та формування правової свідомості і культури, звертають увагу на органічний зв'язок між правовою і професійною культурою.

У психології окремі аспекти формування правової культури розкрито в роботах Б. Ананьєва, Л. Виготського, Г. Костюка, І. Кона, С. Максименка, С. Рубінштейна та

інших. У наш час представники правової психології, зокрема О. Дулов, М. Єникєєв, В. Коновалова, М. Костицький, Д. Котов, О. Ратінов, О. Татаринцева, В. Татенко та ін. досліджують психологічні механізми правової регуляції поведінки особистості, генезис протиправної поведінки. Учені роблять висновок, що в основі виховання особистості, неприйняття протиправних форм поведінки має бути психологія правового виховання.

У педагогіці різні аспекти правового виховання вивчають В. Берман, І. Бех, Г. Давидов, М. Касьянено, Л. Нечипоренко, М. Подберезський, Я. Подоляк, В. Паснюк, І. Рябко, М. Фіцула та ін. Вчені звертають увагу на невирішені проблеми реформування правовиховної роботи, зокрема вказують на важливість не заідеологізованого коментування права. Вони працюють над дослідженням педагогічних можливостей і шляхів активізації правового мислення, усвідомленого засвоєння правових норм, внутрішнього прийняття права, включення його в систему особистісних ціннісних орієнтацій. Дослідники вивчають різні аспекти виховання правосвідомості та гуманістичної високоморальної поведінки, розглядають відношення права й моралі, вказують на правосвідомість як духовну цінність.

Як зазначає М. Фіцула, правове виховання є способом трансляції правової культури, передачі правового досвіду, норм правової діяльності, правових ідеалів і механізмів вирішення конфліктів у суспільстві. Метою правового виховання є розвиток самої людини, її правової свідомості й правової культури. Інакше кажучи, мета правового виховання – це формування правової культури. Зокрема, М. Фіцула вказує на велике суспільне значення правової культури. Вчений доводить, що в свою чергу низька правова культура, нерозуміння ролі права, невміння застосувати правову норму знижують соціальну активність, рівень професійних знань і вмінь будь-якого спеціаліста [13, с.255].

Формуванню правової культури та дослідженню різних її аспектів присвячені праці багатьох науковців. Формування правової культури студентської молоді було предметом дослідження О. Дьоміної, М. Подберезького, М. Щербаня, Є. Федика та інших. Проблеми формування правової культури у співробітників органів внутрішніх справ присвячені дисертаційні дослідження В. Безбородого, І. Зеленко, С. Кунгожинова, П. Макушева, А. Морозова.

Проблеми правового виховання представників різних груп і професій на сьогодні досліджено менше. Зокрема, О. Менюк досліджував теоретичні та прикладні аспекти формування правової культури підприємця, А. Тукало – правову культуру депутатського корпусу, О. Маложен – соціально-правову культуру литовсько-польського періоду в історії України, Н. О. Коваленко – міжнародну правову культуру пілотів.

Правову культуру особистості дослідники найчастіше трактують як складову професійної культури. Поняття «професійної культури» використовують для позначення культури групи осіб, об'єднаних за професійною належністю. В традиційному розуміння поняття «професійної культури» базується на елементах загальної культури людини, але її виокремлюють з огляду на особливості виконання завдань та функцій представниками тієї чи іншої групи. Із застосуванням цього терміна, на думку С. Тихомирова і О. Гусарева, підкреслюють необхідність саме тих знань, умінь, навичок, без яких людина не зможе виконувати професійних обов'язок [3, с.322]. Щодо таких понять, як професійна та правова культура, то дослідники вважають, що вони за обсягом співвідносяться, як ціле та

частка, але така частка, яка відіграє провідну роль стосовно інших (моральна, політична, психологічна культура та ін.).

К. Абульханова зазначає, що правова культура – це складова частина професійної. У правовій культурі закріплено вимоги до фахівця з точки зору права. Дослідниця підкреслює, що право і культура – поняття нерозривні. Суспільство на початку третього тисячоліття новітньої земної цивілізації, повертається до ідей про нерозривну єдність законності та культурності, права та загальнолюдських цінностей. Правова культура сучасного спеціаліста як складова частина загальної культури, на думку К. Абульханової, містить ґрунтовні знання вимог законів, законодавчих актів, що регулюють відносини між громадянами, суворе і чітке виконання та застосування власне нормативних актів, використання своїх законних інтересів, нетерпимість до правопорушень культури [11, с.170].

Цієї ж точки зору дотримується й І. Зеленко. Дослідниця доводить, що правоохоронна правова культура правоохоронних органів є різновидом професійної правової культури і, як така, складається із загальних результатів професійної підготовки, освіти та діяльності, що є сукупністю набутих правоохоронцями діяльнісних, професійно-ділових, комунікативних та особистісних якостей [5, с.11]. Дослідники (С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Кузміна, С. Скидан, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, К. Ушинський) розглядають формування правової культури як одну з психолого-педагогічних основ успішної професійної діяльності фахівця.

С. Сливка визначає культуру особистості в широкому значенні. Дослідник вважає, що це максимальні якісні, індивідуальні здобутки людини у матеріальній і духовній сферах та впровадження набутих цінностей у її життєдіяльність. Культура людини – це її цілісний внутрішній і зовнішній світ [12, с.11]. Справжня культура твориться власними зусиллями, системою життєвих смислів суб'єкта, що реалізуються у засобах та результатах його діяльності [12, с.8]. С. Сливка вважає, що культура особи – це філософська категорія, що відображає рівень соціалізації людини, її придатність до того чи іншого виду професійної діяльності [12, с.67]. За визначенням С. Сливки, правова культура юриста – це ступінь духовно-філософського осмислення духу природного і змісту позитивного права, коеволюції всіх його джерел у співвідношенні частини й цілого, раціональної власної професійної діяльності та уміле утримання (регулювання) фахової гармонії у правовому полі [12, с.188].

У такому ж контексті трактують культуру особистості В. Лозова і Г. Троцько. Вони визначають культурну особистість як специфічну суспільну особливість людини, спрямовану на освоєння матеріального й духовного досвіду [7]. Психологи Д. Бойко, М. Коченов, В. Медведєв, А. Ратінов, С. Яковенко та ін. також розглядають правову культуру особистості як історично детерміновану, складну систему явищ у сфері дії права та його відображення у свідомості людини [1, с.8].

Інші дослідники трактують поняття правової культури особистості дещо вужче. Зокрема, С. Демський, В. Ковальський, А. Колодій, В. Копейчиков визначають правову культуру таким чином: це глибокі знання й розуміння права, ретельне виконання його вимог як усвідомленої необхідності та внутрішньої переконаності [10, с.121]. Дослідники зазначають, що правова свідомість і правова культура – це не тільки знання, розуміння і психологічне сприйняття чинного права, а й поведінка особи в межах чинної правової моделі [10, с.122].

На думку С. Гусарева та О. Тихомирова, правова культура людини – це глибоке знання і розуміння права, високосвідоме виконання його вимог як усвідомленої необхідності та внутрішньої переконаності. У правовій культурі особистості виокремлюють такі структурні елементи, як правова свідомість, що формується на ґрунті правової ідеології та правової психології, елементи поведінки та безпосередньо правомірну поведінку, яка є формою зовнішнього прояву правової культури особистості. Таке структурування, на думку вчених, є результатом науково-теоретичного мислення, хоча в реальному житті всі названі компоненти одночасно співіснують у просторі та часі [3, с.322].

Схожої точки зору дотримуються і П. Макушев М. Подберезський. Зокрема П. Макушев визначає правову культуру як систему правових знань, умінь, навичок, емоцій почуттів та вольових компонентів, що виявляються у правомірній діяльності. Відповідно, він вважає, що правова культура дільничних інспекторів міліції як професійної групи, члени якої професійно займаються юридичною діяльністю і мають фахову освіту і практичну підготовку, є однією з форм правової культури суспільства в цілому [8, с.11]. У свою чергу М. Подберезський поняття правової культури фахівця трактує як відносно стійке структурне поєднання інтелектуально-вольових і морально-психологічних, компонентів, що, взаємодіючи, проявляються в світогляді, професійній діяльності та в особистому житті [9].

Безпосередньо міжнародну правову культуру вивчала Н. Коваленко. Дослідниця з'ясувала особливості міжнародної правової культури майбутнього пілота, визначивши її як компонент тезаурусу професійного інтелекту пілота, що включає юридичні знання, навички й уміння, а також професійно важливі якості, що дозволяють приймати й реалізовувати рішення на міжнародних повітряних трасах в очікуваних умовах та екстремальних ситуаціях [6, с.44]. Н. Коваленко визначає поняття професійної культури пілота як інтегративну характеристику, що поєднує інтелектуально-світоглядний, духовно-моральний і мотиваційно-діяльнісний компоненти, які є основою формування культури особистості пілота в професійній льотній діяльності [6, с.36].

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що правова культура особистості є складовою частиною правової культури нації, суспільства й т.д. Правова культура особистості – це обумовлені правовою культурою суспільства ступінь і характер прогресивного правового розвитку особистості, що забезпечують її правомірну діяльність. Правова культура забезпечує необхідний рівень знання права, розуміння його соціальної цінності, уміння користуватися своїми юридичними правами, усвідомлене виконання своїх юридичних обов'язків. У широкому змісті слова правова культура включає всі правові цінності (вищий рівень розвитку законодавства, правову науку, законність, правопорядок та ін.) і становить частину культури окремого індивіда. У вузькому ж змісті слова правова культура окремого індивіда означає знання ним чинного законодавства, його правильне розуміння, дотримання, виконання, застосування й нетерпиме ставлення до будь-яких порушень законності. Правова культура залежить від життєвого досвіду особистості, рівня її юридичної освіти, правових навичок і впливає на її юридично значиму поведінку.

З урахуванням всіх зазначених підходів до поняття «культура», «правова культура», «міжнародне право» міжнародну правову культуру особистості можна визначити як знання нею закономірностей розвитку міжнародно-правових норм, розуміння норм та інститутів міжнародного права, особливостей взаємодії міжнародно-правової системи з внутрішньодержавним правом України, дотримання норм

міжнародного права, його виконання і застосування та нетерпиме ставлення до будь-яких порушень прав людини як носія суб'єктивних юридичних прав і обов'язків та учасника правових відносин.

Досліджень правової культури прикордонників на сьогодні порівняно незначна кількість. В загальному питання правової культури військовослужбовців за радянських часів досліджували О. В. Барабанщикова, В. Г. Белявський, А. Бушуєва, Н. Феденко, В. Шанін та ін. Учені аналізували зміст, форми та методи правового виховання, особливо питання правової пропаганди та виховання дисциплінованості. Разом з тим, педагогічні основи формування правової культури, питання організації правового виховання в умовах військово-навчальних закладів не були предметом спеціального вивчення.

У науковій літературі висвітлено окремі концептуальні, змістовні й технологічні аспекти підвищення ефективності формування особистості офіцера-прикордонника в сучасних умовах (праці А. Галімова, І. Грязнова, Д. Іщенка, Б. Олексієнка, О. Пометун, В. Ягупова та ін.). Над обґрунтуванням теоретичних і методичних аспектів правового виховання у Збройних силах та інших військових формуваннях України працювали вчені В. Кухар, В. Райко, В. Царенко, В. Хома. Зокрема В. Царенко здійснив комплексне дослідження питань сутності, структури і функцій правосвідомості на прикладі військовослужбовців Прикордонних військ України. Він визначив рівень правосвідомості військовослужбовців строкової служби Прикордонних військ України та військовослужбовців за контрактом, запропонував визначення правосвідомості військовослужбовця-прикордонника та обґрунтував теоретичні положення моделі правосвідомості військовослужбовця [14].

Власне проблема формування міжнародної правової культури у професійній підготовці майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України не була предметом спеціального дослідження.

З огляду на специфіку міжнародної правової культури та вузького тлумачення поняття правової культури особистості для визначення сутності міжнародної правової культури офіцера-прикордонника досить важливим є діяльнісний підхід. За діяльнісного підходу культуру трактують невіддільно від специфіки людської діяльності, позначаючи нею характерні риси тієї чи іншої діяльності, зокрема навчальної, трудової, творчої, теоретичної та практичної (В. Давидович, Ю. Жданов, М. Каган, Л. Коган). Учені розглядають культуру як особливий специфічний засіб людської діяльності, єдність різноманітних історично опрацьованих форм цієї діяльності, що відображають ступінь «олюднення» природи та міру саморозвитку людини. Учені вважають, що культура особистості – це соціально обумовлений рівень її розвитку в будь-якій сфері діяльності. Культура у цьому випадку є виявом, рівнем оволодіння людиною тією або іншою сферою знань або діяльності, способом перетворювальної діяльності світу й себе. Освоєння офіцером-прикордонником міжнародної правової культури в такому випадку передбачає насамперед процес нагромадження знань щодо норм міжнародного права, досвіду і якісної реалізації їх у професійній діяльності й поведінці, оволодіння способами практичної діяльності міжнародного права.

Окремо слід вказати на гуманістичну концепцію, представниками якої є педагоги С. Гончаренко, І. Ісаєв, І. Котова, В. Сластьонін, Є. Шиянов, та ін. Дослідники ведуть мову про базову культуру особистості, яка виступає найважливішою синтетичною характеристикою особистості, виражає універсальність зв'язків конкретної людини з навколишнім світом і суспільством та реалізується в процесах пізнавальної й комунікативної, професійної й суспільно-корисної, творчо-активної й художньо-

естетичної діяльності людини. Як зазначають дослідники, з одного боку, конкретна персональна культура (економічна, правова, управлінська, гуманістична та ін.) проявляється в пізнавальній і практичній діяльності людини, з іншого, – вона є структурним утворенням у системі базової культури особистості та виявляється професійній діяльності й соціальній комунікації, індивідуальному самоперетворенні й самовдосконаленні.

Розгляд феномена культури з позицій діяльнісного та гуманістичного підходу дозволяє визначити міжнародну правову культуру офіцера-прикордонника як інтегральне особистісне утворення, що виступає невід’ємним компонентом і передумовою успішної професійної діяльності офіцера-прикордонника.

Таким чином, з урахуванням наукових підходів до поняття «культура», «правова культура», «міжнародне право» міжнародну правову культуру офіцера-прикордонника можна визначити як сукупність знань щодо норм та інститутів міжнародного права, оволодіння системою видів та способів професійної діяльності в аспекті дотримання та виконання норм міжнародного права при охороні державного кордону, а також нетерпиме ставлення до будь-яких порушень прав людини як носія суб’єктивних юридичних прав і обов’язків та учасника правових відносин на державному кордоні.

Список літератури: 1. Бойко Д. М. Психологічні умови формування правової культури старшокласників : автореф. дис... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 21 с. 2. Владимірова В. І. Педагогічні проблеми формування правової культури вчителя в історії вищої педагогічної школи України (1917-2002 рр.) : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Луганський держ. педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2003. – 22 с. 3. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навч. посіб. – 2-е вид., перероб. – К.: Знання, 2006. – 487 с. (Вища освіта ХХІ століття). 4. Дьоміна О. С. Формування правової культури студентської молоді в умовах сучасного українського суспільства: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2007. – 217 с. 5. Зеленко І. П. Правова культура працівників органів внутрішніх справ (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права» / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2006. – 20 с. 6. Коваленко Н. О. Формирование международной правовой культуры у будущих пилотов в высших учебных заведениях : дис... канд. пед. наук 13.00.04 – теория и методика профессионального образования / государственная летная академия Украины. – Кировоград, 2009. – 168 с. 7. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харків: Харк. держ. ун. ім. Г. С. Сковороди, 2002. – 401 с. 8. Макушев П. В. Професійна правосвідомість і правова культура дільничного інспектора міліції (шляхи формування і удосконалювання) : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Історія політичних і правових учень» / Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 21 с. 9. Подберезський М. К. Формування правової культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1997. – 37 с. 10. Правознавство: Підручник / Авт. кол. : Демський С. Е., Ковальський В. С., Колодій А. М. (керівник авт. кол.) та інші; За ред. В. В. Копейчикова. – 5-те вид., перероб. та доп. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 736 с. 11. Психология и педагогика : учеб. пособие / [под ред. К. А. Альбухановой и др.]. – М. : Совершенство, 1998. – 320 с. 12. Сливка С. С. Юридична деонтологія: Підручник. – Вид. 3-є, перероб. і доп. – К.: Атіка, 2006. – 296 с. 13. Фіцула М. М.

Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. – К. : «Академвидав», 2006. – 352 с. (Альма-матер). 14. Царенко В. І. Формування правосвідомості особистості військовослужбовців-прикордонників України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень» / В. І. Царенко. – К., 2003. – 18 с.

С. М. Сова

МІЖНАРОДНА ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У КУРСАНТІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті здійснено аналіз педагогічної теорії та практики з проблеми формування міжнародної правової культури майбутніх офіцерів-прикордонників, в результаті чого визначено сутність та зміст цього поняття.

С. Н. Сова

МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАВОВАЯ КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМЫ ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ У КУРСАНТОВ ВЫСШЕГО ВОЕННОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье осуществлен анализ педагогической теории и практики по проблеме формирования международной правовой культуры будущих офицеров-пограничников, в результате чего определены сущность и содержание этого понятия.

S. M. Sovva

INTERNATIONAL LEGAL CULTURE: PROBLEMS OF FORMATION OF CADETS OF THE MILITARY INSTITUTION

The article made an analysis of educational theory and practice on the formation of an international legal culture of the future officers, border guards, resulting in The essence and content of the concept.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2010

UDC 378

Maria Kopsztej

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna – Łódź,

APPLICATION OF MEDIA IN EARLY EDUCATION A WAY FROM KOMEŃSKI TOWARDS EDUCATIONAL GAMES AND TEACHING PLATFORMS

Dynamic development of teleinformatics and multimedia-based communication tools marks a serious turn in functioning of the modern man. Naturally, the change applies also to the educational sphere.

The computer and the internet became an inseparable part of the everyday life, and their influence on “(...) our intellectual and emotional experiences considers both the professional and personal aspects of our lives (...)”¹ This boosts the development of abilities associated with

¹Siemieniecki B., *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*. Vol. I., PWN, Warsaw 2008, p. 52.